

חיוב הכיסוי מהתורה ומדרבנן

1. הקדמה

2. קלתה

א. כיסוי העשוי רשת

ב. כיפה

ג. הסבכא והרדיד

3. האם צריך שני כיסויים?

א. דעת הבאר שבע

ב. דעת החולקים על חידוש הבאר שבע

4. זאת תורת העולה

1. הקדמה

דעת חלק מן הפוסקים שאשה חייבת לכסות את ראשה בשני כיסויים דווקא, ואין להסתפק בכיסוי אחד בלבד. לשם בירור סוגיא זו ביארנו בשלב ראשון מהו הכיסוי בו חייבת האשה מן התורה, ומתוך כך יצאנו לדון בשאלה האם אכן אשה נשואה צריכה לצאת לרחוב כאשר ראשה מכוסה בשני כיסויים ואין לה להסתפק בכסוי אחד בלבד.

2. קלתה

שנינו במשנה במסכת כתובות^[1], כי היוצאת וראשה פרוע הרי זו עוברת על דת יהודית [מדרבנן], על זה שאלה הגמ' הרי פריעת ראש דאורייתא היא ולא רק דת יהודית? וענתה הגמ' :

דאורייתא קלתא שפיר דמי דת יהודית אפילו קלתא אסור.

מבואר מסוגיא זו שישנן שתי רמות של כיסוי הראש: מדאורייתא ניתן להסתפק בכיסוי הראש ע"י קלתה אך חכמים חייבו מדת יהודית תוספת בכיסוי.

א. כיסוי העשוי רשת

בפירוש המושג "קלתה" כתב רש"י :

סל שיש לו למטה בית קיבול להולמו בראשו ובית קיבול מלמעלה להיות בו פלך ופשתן

(1) דף ע"ב ע"א.

וכן פירש רש"י בב"מ^[2] ובכתובות^[3]. התה"ד^[4] הסביר את החסרון שבקלתה וז"ל :
דהסל הוא חלול בכמה מקומות לפי שאינן קולעין יפה ואינו דומה כלל
לכיסוי הבגד

וכ"כ השטמ"ק^[5] בשם רש"י מהדורא קמא :

קלתה סל שמנחת בו פלכה דאי אפשר שלא יראו שערויה בין הנסרים.

כפירוש זה כתב גם הב"ח^[6] בדעת הרמב"ם :

נראה דפירוש קלתה היא מטפחת שיש בה נקבים כנקבי הסל כמו
הסבכות.

מפשט הדברים נראה שהסבכה מכסה את כל הראש והרשת הצפופה גורמת לכך
שהשערות ייראו במעומעם וכמו שכתב שם רש"י בשטמ"ק "ואין שערויה נראין כל
כך לבני מבוי בין הנסרים" וכן כתב שם בהמשך^[7].

צ"ל שהרשת הזו של הסבכה מעמעמת את ראיית השיער ויוצרת מצב שגם השערות
הנראות אינן נראות כמו שיער הנגלה, אלא רק בעיון ולא בהבטה בעלמא, וזו קולא
שהקלה תורה רק לגבי שיער משא"כ לענין גופה, כמו שמצינו שהקלה בכיסוי ראש
לאותן שאינן נשואות^[8]. עוד אפשר לומר שבשיער אין דין ערוה רגיל אלא שהיופי
שבו- הוא יוצר שם ערוה, וממילא אם יופי זה יעומעם ע"י קלתה- שוב אין כאן דין
ערוה.

ב. כיפה

פירוש נוסף בעניין קלתה מצאנו בשטמ"ק^[9] בשם גיליון :

ופירוש קלתה, כיפה שמונחת בראשה לכסות בה השיער

כפירוש זה נקט גם הערוך בערך קלת. מסתימות הלשון משמע שכיפה זו כיסתה את
כל הראש, וא"כ יש להבין מדוע שרבנן לא הסתפקו בקלתה והצריכו כיסוי גמור?
וכאן לא ניתן לומר כמו שכתבנו לעיל, שבקלתה השערות עדיין נראות במעומעם,
דמסתבר שהכיפה אטומה ומכסה את כל השיער? כנראה הצורך בכיסוי נוסף הוא
עניין של צניעות שלא לצאת בכיפה בלבד. חז"ל דרשו כי הראש שהוא שיער באשה
ערוה- יתכסה בשני כיסויים, וכמו שלענין כיסוי הגוף, אשה שתלך בחוץ בבגד שינה,

(2) דף ט' ע"ב.

(3) דף פ"ב ע"ב.

(4) סימן י'.

(5) כתובות דף ע"ב ע"א בסופו.

(6) סימן קט"ו ד"ה "איזו היא דת יהודית".

(7) ד"ה "דרך מבוי".

(8) ע' באג"מ אבה"ע נ"ז שכתב כי בשער חובת הכיסוי יוצרת שם ערוה משא"כ בגוף האשה, ולכן שיער
קל יותר.

(9) כתובות דף ע"ב ע"א בסופו.

אע"פ שגופה מכוסה יש כאן חוסר צניעות.

אולי זו כוונת הרמב"ם שכתב^[10] :

ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפחת

אפשר להסביר כי המטפחת המוזכרת כאן היא קלתה, שהיא כיסוי גמור אך אין די בכיסוי אחד בלבד. מבואר א"כ שאע"פ שמכסה את ראשה במטפחת צריכה גם לכסותו ברדיד, וכנראה הטעם הוא שאע"פ שהמטפחת מכסה את כל ראשה, אין לצאת כך לשוק משום שאינו דרך צניעות לצאת בכיסוי אחד בלבד, כמו שנכתוב לקמן בע"ה^[11].

אך לשון הרמב"ם נראה יותר כהב"ח, שכתב "וראשה פרוע ואין עליה רדיד", ופשט המילה 'פרוע' הוא כמו בלשון התורה, ופרע ששערותיה מגולות עדיין בלי הרדיד, והיינו שהמטפחת אינה כיסוי גמור אלא כיסוי חלול, כהסבר רש"י וסיעתו בביאור המושג קלתה, וא"כ גם הרמב"ם מדבר על אשה שיוצאת ללא כיסוי גמור, וכוונתו במה שכתב "שערה מכוסה" שיש עליה כיסוי שהוא המטפחת, אך עדיין אין זה כיסוי גמור.

ג. הסבא והרדיד

המשנה בשבת^[12] דנה באיסור יציאה בתכשיטים דילמא שלפא ומחויא. שם שנינו :

ולא בטוטפת ולא בסרביטין בזמן שאינם תפורים

הטוטפות והסרביטין הם תכשיטים המונחים על ראשה של האשה. בביאור החילוק בין מצב בו התכשיטים תפורים [שאז מותר לצאת בהם בשבת] למצב בו אינם תפורים [שאז אסור] כותב רש"י :

בזמן שאין תפורין - עם השבכה שקורין שקופי"א [תרגום^[13]] : שביס עשוי רשת^[14] אבל תפורין - ליכא למיחש לאחוויי, שאינה נוטלת השבכה מראשה ברשות הרבים שתגלה כל שערה.

בהמשך הגמ' שם^[15] הובאה ברייתא המתירה לאשה לצאת לרה"ר ב"שבכה המוזהבת" וכתב שם רש"י :

שבכה - קופי"א [תרגום : כנ"ל] דאי שלפא ליה מיגליא ראשה.

(10) הלכות אישות פרק כ"ד הלכה י"ב.

(11) וכעין שכתב הרמב"ן אצל רבקה "ותקח הצעיף ותתכס" - עשתה כמוסר הנשים בהצנע.

(12) דף נ"ז ע"א.

(13) התרגומים לקוחים מהספר "אוצר לעזי רש"י".

(14) כך כתב גם הרא"ש על מסכת כלים פרק כ"ח "עשוי כשבכה מעשה רשת. וגם ברמב"ם כלים פרק כ"ד

משנה ט"ז ע"י שם בפ"י הרב קאפח "כדי שייראה השער תחתיה"

(15) דף נ"ז ע"ב.

בהמשך הגמרא^[16] הובאה התלכטות האם מותר לצאת בכובע שתחת השבכה^[17] או לא. מסקנת הגמ' היא שאסור לצאת בכובע זה לרה"ר כי יש חשש שמא תשלפנו באופן שתשאיר את השבכה על ראשה.

מכל הנ"ל מבואר שאשה יוצאת לרה"ר כאשר ראשה מכוסה בשבכא, וכן נפסק גם ברמב"ם^[18] ובשו"ע^[19] :

ולא בשרביטין והוא שאינם תפורים בשבכה דחיישינן דלמא שלפא
לאחויי אבל אם תפורים ליכא למיחש להכי ומותר.

ופירש המ"ב שם^[20] :

שאינה נוטלת השבכה מראשה ברה"ר כדי שלא תתגלה שיערה

ולכאורה הוא תימא רבה איך אשה יוצאת ברה"ר בשבכה בלבד - הרי אינה יותר טובה מקלתה? ואפילו שמדאורייתא אין כאן איסור, אך עדיין אסור לצאת כך משום דת יהודית? בהכרח צ"ל שאין האשה יוצאת בשבכה בלבד: על אותה שבכה עדיין יש כיסוי נוסף אשר אינו קשור בשערות הראש, והשבכה היא המחזיקה את שערות הראש במקומן והכיסוי הנוסף מכסה את החורים שיש בסבכה. כיסוי זה הוא הרדיד והוא מועיל רק כאשר השבכה מונחת על הראש ומחזיקה את השערות שלא תהיינה מפוררות, הרדיד שמונח עליה בא לכסות את השערות שאחוזות בה הנגלות דרך חורי הסבכא. אולם כאשר נוטלים את השבכה - הרי השערות מתפרעות, והרדיד, שהוא הכיסוי הנוסף, אינו יכול לכסות את השיער היוצא מחוצה לו כי אין מה שיחזיק את השער, וממילא אין בכוחו של הרדיד למנוע גילוי שערות הראש. לכן אומרת המשנה שיכולה לצאת עם שבכה, וכוונתה לשבכה שעליה רדיד, וגם אז לא תסיר את השבכה כי יתגלו שערותיה, משא"כ בכיפה שתחת השבכה למסקנת הגמ' יש חשש שתסירנה, כי הסרת הכיפה שתחת השבכה אינה גורמת שהשערות תתגלינה כיוון שעדיין מחזיקה השבכה את השערות והרדיד מונע מלראותן. זהו הטעם שאסור לצאת בכיפה.

מציאות זו מתבארת גם מדברי רש"י בשיר השירים^[21], שם כתב רש"י :

צמתך - לשון דבר המצמצם השער שלא יפריח לצאת וזו היא השבכה והקישורים.

מטרת השבכה אינה רק לכסות אלא "לצמצם השיער שלא יפריח". הקישורים המוזכרים ברש"י הם חוטים הקשורים בקצה השבכה אשר איתם קושרת את השבכה לראש וכמו שכתב הרמב"ם בפירושו המשנה^[22] :

(16) דף נ"ז ע"ב.

(17) הספק הוא האם זהו "כבול" המוזכר במשנה לאיסור או לא.

(18) הלכות שבת פרק י"ט הלכה י'.

(19) סימן ש"ג סעיף ב'.

(20) שם ס"ק י'.

(21) פרק ד' פס' א'.

(22) כלים פרק כ"ח משנה י'.

החוטין שלה [של הסבכא] - החוטין שקושרין בהן את הסבכה על השער

וכ"כ שם הברטנורא והרא"ש^[23].

את משמעות ההפרחה המוזכרת ברש"י כאן יש ללמוד מהגמ' בב"ק^[24] :
לא שנו אלא במפריח אבל מצמצם לא

מפריח- פירושו בולט החוצה, ומצמצם- שנכנס פנימה ואינו בולט^[25]. מטרת השבכה היא למנוע "הפרחה", והיינו לדאוג שהשיער לא יבלוט החוצה, אך עדיין אין היא מכסה לגמרי את השיער שהרי היא עשויה כרשת. זהו תפקידו של הרדיד, ואילו תפקיד השבכה הוא להחזיק את השערות כך שהרדיד יוכל לכסותן^[26].

המשנה במסכת כלים^[27] דנה בקבלת טומאה בשבכה ושם שנינו :
סבכה שנקרעה אם אינה מקבלת את רוב שערה טהורה

משנה זו הובאה ברמב"ם הלכות כלים^[28] להלכה.

מבואר שאם השבכה מקבלת רוב, למרות שאינה מכסה חלק מן השיער, יש עליה שם כלי. לכאורה היה ניתן להביא מכאן ראייה שבכיסוי ראש מספיק אם המיעוט מגולה, אך לאור מה שביארנו לעיל אין כל ראייה שכן עדיין קיים הרדיד שעליה והוא יכול למנוע את גילוי המיעוט. גם שבכה שמקבלת רוב יכולה להחזיק את השיער שיכול לפרוח מלפנים, ולכן הסבכה עדיין משמשת לייעודה וחל עליה שם כלי.

כן יש לפרש גם את מה שכתב הראב"ד בפירושו המשנה במסכת כלים, על מה ששנינו במשנה^[29] :

(23) ועי' גם בשו"ע יו"ד סי' נ"ו שכתב "ניטלו צומת הגידין פירוש מקום שהגידין נקשרין יחד לשון מבעד לצמתך", הרי שצומת הוא לשון קשירה.

(24) דף ל' ע"א.

(25) עי' שם ברש"י.

(26) ע' גם רש"י שבת נ"ז: ד"ה "כליא פרוחי" (על הגמ' יוצאת אשה בכבול ובאיסטמא מאי איסטמא כליא פרוחי) "מצנפת קטנה לאחר קישוריה שקולעה ראשה וכסתה, יש שערות קטנים שיוצאים חוץ לקישוריה והם נקראים פרוחי על שם שמפריחים ויוצאין לחוץ ואוגדתם לתחת קישוריה ע"י מצנפת קטנה" "קולעה ראשה" פירוש ע"י החוטים שמחברת לשער (כמו שכתב רש"י במשנה נ"ז. "לא בחוטי צמר ופשטן ורצועה שבראשה שקולעת בהם שערה שבראשה") "וכסתה" פירוש ע"י הסבכה שמחוברת לראש ע"י קשירה לחוטין כדי שתהדרק לראש ולא תיפול ושהשערות לא יצאו ועדיין נשארות קווצות שערות קטנות שיוצאות וכאן לוקחת מצנפת קטנה זו כליא פרוחי ("מונעת אותן שערות מצאת" רש"י) ששמים אותה בשפת הסבכה וע"י כך מונעת את אותן שערות מלצאת ועי' גם רש"י דף ס'. "מחט שאינה נקובה למאי חזיא א"ר יוסף הואיל ואשה אוגרת בה שערה" "היוצא חוץ לקישוריה כורכתו סביב המחט ותוחבת המחט בסבכה מתחתיה שלא יראה שערה" (רש"י). נראה שמטפלת באותם קווצות שער או ע"י כליא פרוחי או ע"י מחט. אך כל זה לא פתר עדיין את הבעיה שהרי הסבכה היא מעשה רשת לכן כותב הרמב"ם שצריך רדיד כמו כפיה על הסבכה או מטפחת.

(27) סוף פרק כ"ח.

(28) פרק כ"ב הלכה ט"ו.

(29) פרק כ"ד משנה ט"ז.

שלש סבכות הן ... ושל יוצאת לחוץ טהורה מכלום:

כתב הראב"ד :

ושל יוצאות החוץ טהורה מכלום והם הזונות שמראות שערך והנקבים גדולים מאוד ואין עליהם תורת בגד שאינה ראויה אלא לזונות והרי היא כמו שנקרעה ואינה מקבלת רוב שער

מדבריו נראה לכאורה שמספיק שהשבכה תכסה את רוב השיער בלבד? אך גם כאן נראה שכוונתו כנ"ל, רק אם השבכה מקבלת רוב שיער, השיער אינו מתפרע כשיש עליה רדיד וכנ"ל, אך כשהנקבים גדולים מאוד- הרי שהשיער מתפרע ונגלה גם מתחת לרדיד כפי שכתבנו. בשו"ת תשורת של^[30] ניסה להוכיח מכאן כי די בכיסוי רוב הראש ולפי משה שכתבנו אין ראייה.

3. האם צריך שני כיסויים?

א. דעת הבאר שבע

הרמב"ם בהלכות אישות^[31] כתב :

[יא] ואלו הדברים שאם עשת אחד מהם עברה על דת משה יוצאת בשוק ושער ראשה גלוי ...

[יב] ואיזו היא דת יהודית, הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל, ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפחת

המחבר בשו"ע^[32] העתיק את לשונו בענין דת יהודית. לעיל כתבנו כי לפי אפשרות אחת בהסבר הרמב"ם המטפחת המוזכרת כאן היא אטומה ומהווה כיסוי גמור. וא"כ ממה שכתב הרמב"ם "אין עליה רדיד אע"פ ששערה מכוסה במטפחת" משמע שהאשה מחוייבת בכיסוי של רדיד מעבר למטפחת, והיינו שמחוייבת לכסות את ראשה בשני כיסויים, ואם כיסתה רק בכיסוי אחד- הרי זו עוברת על דת יהודית, ואכן כך למד ברמב"ם מהר"י קצנלנבוגן^[33], הובאו דבריו בשו"ת באר שבע^[34] וז"ל :

ונ"ל דהרמב"ם בא לאשמועינן חידוש זה דלא מיבעי' דלא סגי בקלתה לחוד שאינו מכסה לגמרי השערות שהרי הוא חלול בכמה מקומות לפי שאינן קלועין יפה כמו שכתב בהדיא בעל תרומת הדשן בסימן י', אלא אע"פ שמכוסה במטפחת שהוא מכסה לגמרי השערות אפ"ה לא סגי. וכבר אפשר לומר דמטפחת דקאמר הרמב"ם ר"ל דעביד ביחוד לכסוי השער ובא הרמב"ם לאשמועינן חידוש זה דלא מבעי' דלא סגי בקלתה

(30) חלק א' סימן נ"א וחלק ב' סימן ל"ח.

(31) פרק כ"ד הלכה י"א, י"ב.

(32) סימן קט"ו סעיף ד.

(33) בנו של מהר"ם פדואה.

(34) סימן י"ח.

לחוד שיש בו תרתי לגריעותא חדא דלא עביד ביחוד לכסוי השיער אלא לתת בו פלך ופשתן כדפרש"י בפ' המדיר ועוד שאינו כיסוי מעליא מחמת שהוא מלא נקבים חלולים ואינו יכול לכסות לגמרי השערות, אלא אע"פ שמכוסה במטפחת דעביד ביחוד לכסוי השיער וגם הוא כסוי מעליא שהוא מכסה לגמרי השערות אפ"ה לא סגי משום דשני כסויים גמורים בעינן ודעבידי ביחוד לכסוי השיער כמטפחת או שבכה והדומה לה ועל המטפחת רדיד משום דזהו מנהג יהדות שנהגו בנות ישראל ולא דוקא נקט הגמרא קלתא

לפי דבריו הרמב"ם סובר כי בקלתה ישנם שני חסרונות: א. חלולה, ב. אינה עשויה במיוחד לכיסוי השיער אלא לתת בה פלך. הרמב"ם מחדש, לפי דבריו, שלא רק קלתה, שיש בה שני חסרונות, אינה מועילה מדת יהודית, אלא גם מטפחת, ששני החסרונות הללו אינם קיימים בה, שהרי עשויה לכיסוי שיער וגם איננה חלולה, אין בה די לצאת ידי חובת כיסוי הראש מדת יהודית. חז"ל חייבו דווקא שני כסויים גמורים: מטפחת או שבכה ועליהם רדיד, משום "דזהו מנהג יהדות שנהגו בנות ישראל", ומה שנקטה הגמ' קלתה- זה לא דווקא, והיינו שכוונת הגמ' לומר שקלתה- אפי' תהיה מכוסה במטפחת לא סגי מדת יהודית. נראה מדבריו כי דת יהודית מצריכה שני כסויים גמורים ומצד דת משה די בכיסוי אחד אפילו חלול.

יש להעיר כי פירוש זה שונה מהפירוש שהצענו לעיל בדעת הרמב"ם, שכן לעיל העלנו אפשרות כי המטפחת המוזכרת ברמב"ם היא הקלתה המוזכרת בגמ', והיא היתה כיסוי גמור, ולמרות זאת הצריכה הגמ' כיסוי נוסף. אך מהר"י קצנלבוגן מבין כי בגמ' דברו על קלתה החלולה, אלא שמשם למד הרמב"ם כי גם כיסוי טוב יותר, המכסה את כל ראשה [כדוגמת המטפחת] אינו מספיק ויש חיוב בכיסוי נוסף מעליו.

גם החת"ס^[35] הסכים עם מסקנתו של הבאר שבע וז"ל :

ובנשואה אפילו בחדרה ערוה היא אם לא שיש לה מטפחת בראשה
ובשוק וחצר של רבים גם כובע

כן נקט גם הביאור הלכה^[36] :

וכ"ז לענין חצירה וחדרה אבל לילך בשוק וחצר של רבים לכו"ע אף
אם תלך עם מטפחת לבד לכסות שיערה מקרי עוברת על דת יהודית עד
שתלך ברדיד מלמעלה ככל הנשים כן מבואר שם בסימן קט"ו

ב. דעת החולקים על חידוש הבאר שבע

בשו"ת תשובה מאהבה^[37] התייחס למסקנת הבאר שבע בדין זה וכתב :

הדברים האלה אין הדעת סובלתן לומר ששער ראש האשה צריך כלי

(35) שו"ת או"ח סימן ל"ו.

(36) או"ח סימן ע"ה ד"ה מחוץ "ודע".

(37) חלק א' סימן י"ח.

בתוך כלי וצריך עבוד לשמה דעביד ביחוד לשם כסוי ואיך יעלה על דעת שרבינו משה הוסיף מדעתו דבר שאינו נזכר בתלמוד ולא עוד אלא שישתוק מגוף הדבר שנזכר בש"ס היינו קלתה ומנא לי' חידוש זה מאחר שלא נזכר בגמרא ועוד הס ולא להזכיר להיות מצוה או רשות לגרש בנות ישראל ולהיות יוצאות בלא כתובה בסברות כרסיות להמציא שהן עוברות על דת יהודית בדברים שאינם מפורשים בגמרא והראשונים

גם בשו"ת אג"מ^[38] שלל גם אפשרות זו, לחייב את האשה לכסות ראשה בשני כסויים. כנראה שאחרונים אלו למדו בדברי הרמב"ם כפירושו של הב"ח^[39] שכתב בביאור דברי הרמב"ם שמטפחת זו היא קלתה, שהיא מעשה רשת ולכן אין להסתפק בה.. גם בביאור הגר"א^[40] כתב שמטפחת זו- פירושה קלתה שאמרו בגמ'.

נראה לחזק את דברי הב"ח והגר"א מדברי הרמב"ם^[41] שכתב :

מקום שדרכן שלא תצא האשה לשוק בכפה שעל ראשה בלבד עד שיהא עליה רדיד החופה את כל גופה כמו טלית, נותן לה בכלל הכסות, רדיד

הרי מבואר שיש מקומות שיוצאים בכיפה בלבד, ואם איתא שיש חובה בב' כסויים הרי שמנהג זה הוא נגד דת יהודית ואין לו מקום כלל. צ"ל בדוחק^[42] לדברי הבאר שבע שזה גופא תלוי במנהג המקומות, יש מקומות שנהגו ויש שלא נהגו ובמקומות שנהגו הוא דת יהודית ובמקומות שלא נהגו אינו דת יהודית, וכמו שכתב המ"ב^[43] עיקרון זה. גם לדעת הב"ח צריך לומר כי היו מקומות שיצאו בכיפה בלבד כשהיא אטומה או בכיפה חלולה עם רדיד אך היו מקומות שהחמירו מצד צניעות ויצאו תמיד עם רדיד.

בהלכות סוטה^[44] כתב הרמב"ם :

והיא עומדת ביניהן בלא רדיד ובלא מטפחת אלא בכגדיה וכופח שעל ראשה כמו שהאשה בתוך ביתה

כאן מוזכר כסוי נוסף והוא "כופח", ואמנם כך היא גרסת הרמב"ם בהוצאת פרנקל, אולם הרב קאפח גרס גם בהל' אישות 'כפח' וכתב שברמב"ם לא הוזכר כלל כסוי בשם 'כפה'^[45] ולפי זה יש רק כופח. נמצאנו אומרים שישנם כמה לשונות בכסוי ראש האשה: רדיד, מטפחת, כופח, כיפה, ואפשר שיש או כיפה או כופח ולא שני דברים.

(38) אה"ע ח"א סי' נח'.

(39) סימן קט"ו ד"ה אי זו היא.

(40) א. העזר סימן קט"ו ס"ק ט.

(41) פרק י"ג הלכה י"א.

(42) כתבתי דוחק כיון שלשון הב"ש משמע שדין זה הוא קבוע.

(43) סימן ע"ה ס"ק ב.

(44) פרק ג' הלכה ה'.

(45) גם בילקוט שינוי נוסחות ברמב"ם פרנקל מבואר שכמעט כל מי שגרס כפה בהל' אישות גרס כן גם בהל' סוטה, ולחילופין כמעט כל מי שגרס בהל' אישות 'כופח' גרס כן גם בהל' סוטה. והיינו

נראה שכך הוא סיכום הדברים. המטפחת היא כיסוי המקביל לקלתה, היינו שיש בו חללים [כמבואר בב"ח ובגר"א], לכן מדאורייתא מספיק כיסוי זה אך מדת יהודית חובה לכסות בכיסוי נוסף, ברדיד. אם נאמר שבשני המקומות מדבר הרמב"ם על כופח [או על כפה] יש להסביר שכיסוי זה הוא מעין מטפחת שקושרת האשה על ראשה. מטפחת זו אפשר לקשור באופן שתכסה את כל שיער הראש ואפשר לקושרה בצורה עראית יותר. כאשר האשה בבית היא קושרת אותה בצורה שאינה אטומה אך אם יוצאת כך לרה"ר מכסה כל ראשה בצורה אטומה כגון שכופלת אותה לשניים. מה שהזכיר הרמב"ם בהל' אישות שיש מקומות שנהגו לצאת לשוק אך ורק בכופח [או בכפה] הוא באופן שהיה קשור בצורה המכסה את כל שיער הראש, אלא שהיו מקומות שנהגו לכסות ראשן בכיסוי נוסף, ברדיד, שהוא כיסוי הגוף כולו, וזאת לצניעות ולא מדינא^[46]. גם אם נאמר שהרמב"ם שינה בלשונו וכתב בהל' אישות 'כפה' ובהל' סוטה 'כופח', יש לומר שכוונתו לאותה מטפחת אלא ששמה משתנה ע"י אופן קשירתה: כאשר היא מהודקת לראש שמה כפה וכאשר היא אינה מהודקת שמה כופח.

באום אני חומה^[47] הביא בשם החזו"א להקל, וכן נראה להלכה שכן מחלוקת זו היא מחלוקת בדת יהודית שהיא מדרבנן, ולכן ודאי שיש מקום להקל.

4. זאת תורת העולה

1. מדין תורה חייבת האשה לכסות ראשה בכיסוי הנקרא "קלתה" אלא שחז"ל חייבו כיסוי מלא.

2. הסיבה שחז"ל לא הסתפקו בכיסוי של "קלתה" הוא משום שכיסוי זה עשוי רשת ושערה נראה באופן מעומעם דרך החורים, על כן חייבו חז"ל כיסוי נוסף המכסה את השער לגמרי.

3. הבאר שבע והמהר"י קצנלנבויגן למדו מדברי הרמב"ם כי אשה חייבת בשני כיסויים גמורים כאשר יוצאת לרחוב וכ"כ הפרישה^[48] בפירושו השני. כן היא גם דעת החת"ס והמ"ב.

שאין כאן שני כיסויים אלא כיסוי אחד בלבד או כופח או כיפה. מ"מ בנוף המאמר התייחסנו גם לגרסא שבחרו להדפיס ברמב"ם הוצ' פרנקל, ז"א שישנם שני כיסויים כפה וכן כופח. (46) ע' משנה כלים פכ"ד משנה ט"ז "ג' סבכות... ושל יוצאת לחוץ טהורה מכלים" וכתב הערוך מביאו שם הר"ש "סודר שמשמיות הנשים כשיוצאות לשוק" נראה שמפרש רידד כמו הרמב"ם, שהוא בגד המכסה את כל גופה אך דרך הנשים לכסות בו גם את ראשן. (47) ציון המצוינת תתט"ו.

6 הערת הרב אורי כהן : נלע"ד שנשים שיש להם שערות חלקות או מבנה גוף שגורם למטפחת להחליק ומתגלים שערותיה [בעיקר לפנים] צריכה להניח מתחת למטפחת רשת וכד' שנאחות היטב בשער מחד ואוחזת היטב את המטפחת מאידך כדי שכל השערות יהיו מכוסות. וההיתר להסתפק במטפחת אחת הוא רק למי שבוה מכוסות כל שערותיה.

(48) אהע"ז סימן קט"ו ס"י "או י"ל".

4. רבים חולקים על חידוש זה. התשובה מאהבה^[49], והאג"מ^[50] כתבו בהדייא לדחות חומרא זו. גם מהב"ח והגר"א נראה שלא סבירא להו להחמיר בזה. עוד ראיתי באום אני חומה^[51] שהביא בשם החזו"א להקל.
5. להלכה נראה שכיון שהוא מחלוקת בדת יהודית- וודאי שיש מקום להקל.

---

(49) ח"א סי' י"ח.

(50) אה"ע ח"א סי' נ"ח.

(51) ציון המצינת תתט"ו.